

DEZE WERELD OMGEKEERD

7 februari 2016

Klaas Koffeman (straatpastor In Den Haag - overweging) en Heleen Goddijn

Het thema van de viering is ontleend aan het gelijknamige lied van Huub Oosterhuis en aan de Bijbellesing uit Matteüs 5 vers 1 t/m 16.

Huub Oosterhuis – Deze wereld omgekeerd

1. De wijze woorden en het groot vertoon
de goede sier van goede werken
de ijdelheden op hun pauwentroon
de luchtkastelen van de sterken
al wat hoog staat aangeschreven
zal Gods woord niet overleven
hij wienskracht in onze zwakheid woont
beschaamt de ogen van de sterken.
2. Zijn woord wil deze wereld omgekeerd:
dat lachen zullen zij die wenen
dat wonen zal wie hier geen woonplaats heeft
dat dorst en honger zijn verdreven
de onvruchtbare zal vruchtbaar zijn
die geen vader was zal vader zijn
mensen zullen andere mensen zijn
de bierkaai wordt een stad van vrede
3. Wie denken durft dat deze droom het houdt
een vlam die kwijnt maar niet zal doven
wie zich aan deze dwaasheid toevertrouwt
al komt de onderste steen boven:
die zal kreunen onder zorgen
die zal vechten in't verborgen
die zal waken tot de morgen dauwt
hij zal zijn ogen niet geloven.

Bijbellesing Matteüs 5 vers 1 t/m 16

¹ Toen Jezus de mensenmassa zag, ging hij de berg op.

Daar ging hij zitten met zijn leerlingen om zich heen.

² Hij nam het woord en onderrichtte hen:

³ 'Gelukkig wie eenvoudig zijn,
want voor hen is het koninkrijk van de hemel.

⁴ Gelukkig de treurende,
want zij zullen getroost worden.

⁵ Gelukkig de kwetsbaren,
want zij zullen het land bezitten.

⁶ Gelukkig wie hongeren en dorsten naar gerechtigheid,
want zij zullen verzadigd worden.

⁷ Gelukkig de barmhartigen,
want zij zullen barmhartigheid ondervinden.

⁸ Gelukkig wie zuiver van hart zijn,
want zij zullen God zien.

⁹ Gelukkig de vredestichters,
want zij zullen kinderen van God genoemd worden.

¹⁰ Gelukkig wie vanwege de gerechtigheid vervolgd worden,
want voor hen is het koninkrijk van de hemel.

¹¹ Gelukkig zijn jullie wanneer ze je omwille van mij uitschelden, vervolgen en van allerlei kwaad betichten. ¹² Verheug je en juich, want je zult rijkelijk worden beloond in de hemel; zo immers vervolgden ze vóór jullie de profeten.

¹³ Jullie zijn het zout van de aarde. Maar als het zout zijn smaak verliest, hoe kan het dan weer zout gemaakt worden? Het dient nergens meer voor, het wordt weggegooid en vertrap.

¹⁴ Jullie zijn het licht in de wereld. Een stad die boven op een berg ligt, kan niet verborgen blijven.

¹⁵ Men steekt ook geen lamp aan om hem vervolgens onder een korenmaat weg te zetten, nee, men zet hem op een standaard, zodat hij licht geeft voor ieder die in huis is. ¹⁶ Zo moet jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede daden zien en eer bewijzen aan jullie Vader in de hemel.

Overwegingen

De overweging bestond uit drie delen.

Het eerste deel werd door de voorganger in een theatrale setting als nar gepresenteerd, het tweede deel in toga en het derde deel in gewone kleding.

Overweging, deel 1 (als nar)

1. Gelukkig zij die met de onderbuik denken
want zij zullen nooit hoofdpijn hebben
2. Gelukkig de mensen in Turkije die goedkope zwemvesten produceren,
want zij zullen zwemmen in het geld
3. Gelukkig zij die oude spullen naar de kringloop brengen,
want zij hebben weer een alibi om nieuwe dingen te kopen
4. Gelukkig de mannen die vrouwen op afstand aanranden door porno te kijken
want zij hoeven niet naar Keulen
5. Gelukkig de daklozen
want zij hebben geen zorgen over belasting, bijtelling of beleggingen
6. Gelukkig zij die terrasverwarming hebben
want zij leveren een dubbele bijdrage aan de opwarming van de aarde
7. Gelukkig zij die op facebook zelfs na hun dood nog gefeliciteerd worden
want(duimpje) vind ik leuk
8. Gelukkig zij die zich een mening vormen zonder na te denken
want zij hebben nooit het nadeel van de twijfel

9. Gelukkig de transgenders
want zij kunnen met iedereen meevoelen
10. Gelukkig zij die makkelijk nee verkopen
want zij zullen er veel aan verdienen
11. Gelukkig de mensen met de koelkast gevuld en de vakantie geboekt,
want zij hebben gelegenheid om aan spiritualiteit te doen

Overweging, deel 2 (in toga)

Deze wereld omgekeerd.

Daar kun je narrige uitspraken over doen, maar dat kun je ook gerust zeggen als je in de lezing van vandaag hoort wie Jezus gelukkig noemt.

Over elke groep die genoemd wordt en de bewoordingen die er in onze bijbelvertalingen voor gekozen worden, zou veel te zeggen zijn, maar als ik kort samengevat mag proberen om Jezus bedoelingen weer te geven, dan gaat het om twee groepen.

De eerste groep bestaat uit mensen die niets in te brengen hebben in deze wereld. Die onderop liggen en klein gehouden worden.

Mensen voor wie het leven vooral lijkt te bestaan uit machteloosheid en lijden. Mensen die nederig van hart zijn, zegt onze vertaling, maar het gaat meer om mensen die een nederige positie hebben. Niet eens het gewone volk, maar nog een trapje lager.

Mensen die verdriet hebben. Om wat hen overkomt, maar vooral ook om wat hun wordt aangedaan. Mensen die weerloos zijn. Die in de hoek zitten waar de slagen vallen en daar op eigen kracht nooit uit zullen komen. Een en al kwetsbaarheid.

Mensen die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, omdat ze niet tot hun recht komen, omdat zelfs de allereerste levensbehoeften voor hen niet zijn weggelegd. Voor wie leven letterlijk bestaat uit honger en dorst.

Dat is de eerste groep die Jezus noemt. Hoe kun je die mensen in Gods Naam gelukkig noemen? Maar er volgt nog een tweede groep.

De barmhartigen, mensen met een hart vol erbarmen. Mensen met hart voor hun medemens, die misschien wel al te goed zijn en daarom volgens de buurman een beetje gek

Mensen die zuiver van hart zijn. Betrouwbare mensen. Niet een beetje zus en een beetje zo, maar uit één stuk, met het hart op de goede plek.

De vreedstichters. Mensen die niet hun eigen gelijk willen halen, maar die willen verzoenen en heelmaken, die zichzelf daarbij kwetsbaar opstellen. Soms ook watjes en doetjes genoemd.

Mensen die opkomen voor recht en gerechtigheid, voor onderdrukten en rechtelozen en die daarom worden genegeerd, uitgesloten, afgewezen of zelfs vervolgd, gevangen gezet, gemarteld.

Dat Jezus deze tweede groep waardeert, dat kunnen we begrijpen, maar om hen dan ook meteen maar gelukkig te noemen? Zo'n lolletje is het vaak niet om op deze manier in het leven te staan en je nek uit te steken voor anderen. Wie zijn kop boven het maaiveld uitsteekt, kan zomaar onthoofd worden.

Nee, 'gelukkig' zouden wij hen toch niet direct noemen die hun inzet voor anderen met afwijzing of zelfs vervolging moeten bekopen.

Hoe kan het dan dat Jezus het wel doet en wat bedoelt hij daarmee te zeggen?

Onze moeite met deze weerbarstige woorden van Jezus hebben voor een deel met vertaling te maken.

'Gelukkig' is een woord dat bij ons vooral op een gevoel duidt. Gelukkig zijn betekent je gelukkig voelen. Het is een van de grootste idealen van ons mensen in deze tijd. Geluk. Gelukkig zijn. In vroegere vertalingen lezen we het woord 'zalig'. Daarom wordt dit gedeelte ook vaak aangeduid als de zaligsprekingen. Maar ook dat is een woord dat gemakkelijk misverstanden oproept. Zalig wordt via associaties als zaligheid en mijn man zaliger als gauw geassocieerd met het hiernamaals, en daar heeft Jezus het al helemaal niet over. Hij spreekt over het hier en nu. Jezus gebruikt hier een genre, dat in de oudheid geliefd was. Een bepaald soort spreuken die de bedoeling hadden om aan te geven wie er in het leven goed bezig waren, wie er op de goede weg waren. Tegeltjeswijsheden van de serieuze soort. Ook in het Eerste testament, in boeken als de Psalmen en Spreuken, kom je veel van deze spreuken tegen.

Het zijn gelukwensen, felicitaties, niet omdat mensen zich gelukkig vóelen, maar vanwege de positie waarin ze zich bevinden, vanwege de weg die ze volgen. En in de bijbel gaat het dan natuurlijk niet zozeer om wat mensen hiervan vinden, maar om de manier waarop God ernaar kijkt. Om de manier waarop de Eeuwige het leven en de mensen ziet.

En zo gaan we misschien beter begrijpen wat Jezus hier bedoelt.

Die eerste groep mensen die hij benoemt, zijn de mensen die hij daar op die berg waar hij zijn toespraak houdt, om zich heen heeft. De groep kanslozen die met hem meetrok in de hoop op betere tijden.

Een meewarig gezelschap van zieken, gehandicapten, gestoorden, armoedzaaiers, losers. Maar juist zij mogen ervaren dat Jezus naar hen omziet, omdat Gods hart de hele bijbel door in de eerste plaats naar hén uitgaat.

En dat geldt evenzeer voor de tweede groep, die Jezus om zich heen heeft: de leerlingen, die aan Jezus oproep gehoor hebben gegeven om zich samen met Hem in te zetten voor de mensen in nood en dood door zijn volgeling te worden.

Deze twee groepen, de groep naar wie Jezus op weg gaat en de groep die met Jezus op weg gaat, deze twee groepen mensen zijn op de goede weg, want zij kunnen het Koninkrijk der hemelen, de hemel op aarde, zien, horen, voelen en ervaren. Niet als iets van later, maar als iets van nu.

In Jezus is de Levende tastbaar dicht bij hen gekomen.

Het Koninkrijk van God is onder hen en dat is veelbelovend. In de lichtkring van de Levende zullen de diepste behoeftes van mensen vervuld worden: getroost worden, land bezitten – een eigen plek onder de zon, verzadigd worden, barmhartigheid ondervinden, God zien, kind van God genoemd worden.

Wie dat mag meemaken, zit goed.

Je zit goed. Zo kun je dat woord 'gelukkig' of 'zalig' wat alledaagser weergeven.

Je zit goed als je arm bent, verdrietig, weerloos, hongerig of dorstig.

Niet omdat het zo fijn is of omdat je er gelukkig van wordt, maar wel omdat je mag weten dat God naar je omziet, dat Hij dicht bij je is.

En je zit ook goed als je barmhartig bent, betrouwbaar, vredelievend, rechtzoekend. Niet omdat het altijd zo leuk en zo makkelijk is, maar omdat God achter je staat.

Als je in het licht van de Eeuwige leeft, mag je jezelf gelukkig prijzen.

Overweging, deel 3 (in gewone kleding)

Deze wereld omgekeerd.

Het thema van deze viering is ontleend aan het lied van Huub Oosterhuis, waarvan de drie coupletten als een rode draad door deze viering lopen.

Zoals u op de website misschien gelezen heeft, liet de voorbereidingsgroep zich hierbij inspireren door het feit dat het dit weekend carnaval is. De laatste dagen voor de veertigdagentijd, waarin nog een keer goed wordt gegeten en gedronken, voordat de tijd van vasten ingaat. Een volksfeest waarbij wij misschien vooral denken aan bier en zwier, maar dat van oorsprong toch ook andere kanten heeft.

Zoals de gewoonte om zich te verkleeden. Net als de praalwagens een uiting van de vrijheid die men had en nam om de draak te steken met alles en iedereen wat macht en status had. De gewoonte in sommige streken dat de burgemeester de sleutel van de stad aan prins carnaval geeft, laat daar ook iets van zien. Voor eventjes worden de bestaande verhoudingen op zijn kop gezet, krijgt het gewone volk het voor het zeggen, wordt deze wereld omgekeerd, en kan men dingen doen en zeggen die in andere tijden zwaar bestraft of afgestraft zouden worden.

Die omkering van de dingen is dit jaar misschien wel het meest in het oog springend zichtbaar in Keulen. De veelbesproken gebeurtenissen in de Nieuwjaarsnacht, wierpen wel een heel bijzonder licht op de Weiberfastnacht van afgelopen donderdag en vrijdag, de 24 uur waarin de vrouwen het traditioneel voor het zeggen hebben en ongestraft stropdassen van mannen mogen afknippen. En u weet of kunt raden waar de stropdas een symbool van is. Dat was echt deze wereld omgekeerd.

In de verkleedpartijen bij carnaval speelt de nar een belangrijke rol.

U weet dat de nar een figuur aan het hof was die onbeperkte vrijheid had om de koning en andere hooggeplaatsten en aanzienlijken te bespotten en voor de gek te houden. Zijn kleding gaf zijn bijzondere, beschermde positie aan en gaf hem de vrijheid om onbeperkt de draak steken met de gevestigde orde en de wereld en de verhoudingen op hun kop te zetten.

Soms was het alleen maar gekkigheid, maar daar doorheen zei of deed hij soms ook dingen die scherp en kritisch waren en te denken gaven.

Zoals ook de nar in het begin van deze viering probeerde.

De sprong naar de toga is niet zo groot als u vandaag misschien gedacht heeft. Want ook dat is vanouds een kledingstuk dat de drager ervan beschermt en de vrijheid geeft om dingen te zeggen die hij of zij anders misschien niet zonder aarzeling of ongestraft zou durven beweren. In dit geval dingen die in Gods Naam gezegd mogen of moeten worden, ook als ze, zoals vandaag, onze wereld omkeren en op zijn kop zetten.

Maar vervolgens gaat de toga weer uit. En staan we allemaal weer in gelijke positie als het gaat om de vraag wat we met die woorden doen die we vandaag gelezen en gehoord hebben.

Mensen die droom van Jezus van een omgekeerde wereld willen volgen, mogen zelf zout voor de aarde en licht voor de wereld zijn. Dat is nogal wat. Zijn we daar wel toe in staat?

Van de prachtige bewoordingen in het lied van Huub Oosterhuis dat vandaag als themalied fungeert, herken ik dan misschien nog wel het meest in het derde couplet. En dan vooral het zinnetje "een vlam die kwijnt maar niet zal doven".

Die woorden verwijzen naar een tekst uit het boek Jesaja (42 vers 3), die voor mij altijd bijzonder troostrijk is. Over de knecht des Heren, en dus over de Eeuwige zelf wordt daar gezegd:

"het geknakte riet, breekt hij niet af,
de kwijnende vlam zal hij niet doven".

We kennen allemaal die neiging wel, denk ik, om een rietstengel die al geknakt is maar helemáál af te breken of een vlammetje dat alleen nog maar een beetje flakkert, uit te blazen.

Maar zo gaat de Eeuwige niet met het leven en dus ook niet met mensen om. Al hebben wij het gevoel dat we geknakt zijn in onze mogelijkheden en alleen nog maar een zwak flakkerend kaarsvlammetje in plaats van het licht in de wereld, Hij schrijft ons niet af en zet ons niet buitenspel,

maar doet alles om de droom van een omgekeerde wereld bij ons levend te houden.
Die droom is inderdaad vaak maar een vlammetje dat kwijnt, dat gevaarlijk kwetsbaar flakkert. Het is niet altijd gemakkelijk om de droom gaande te houden en het vlammetje brandende. Die droom is een dwaasheid, en als je je eraan toevertrouwt, kan dat inderdaad uitlopen op kreunen onder zorgen, vechten in 't verborgen en eindeloos wachten op de morgen.
Laten we hopen en bidden dat de droom het houdt, dat het vlammetje niet dooft, dat de onderste steen boven komt en dat we, als de morgen komt, onze ogen niet zullen geloven.
Deze wereld mag en moet omgekeerd, maar daarvoor moeten we eerst onszelf omkeren of misschien wel worden omgekeerd.
Pas als dat gebeurt, mag je jezelf écht gelukkig prijzen.

* * *